

Գայանե Մելիքյան

ՀՀ գլխավոր դատախազության միջազգային-իրավական համագործակցության վարչության ավագ դատախազ, Երևանի պետական համալսարանի քրեական դատախազության և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի ասպիրանտ

ՔՐԵԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ՀԱՆՁՆՈՒՄԸ ՄԵՐԺԵԼՈՒ ՀԵՏԵՎԱՆՔ. ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐՆ ԸՍՏ ՀՀ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ¹

Համառոտագիր

Հոդվածը նվիրված է Aut dedere aut judicare (extradite or prosecute - հանձնիր կամ դատիր) հանրահայտ սկզբունքի գործնական կիրառման ընթացքում առաջացող խնդիրներին: Հեղինակը, քննարկվող սկզբունքը դիտարկելով որպես հանձնման մասին միջնորդությունը մերժելու տրամաբանական հետևանք, քննարկման առարկա է դարձնում այն դեպքերը, երբ պետությունը, որի կողմից ներկայացված հանձնման մասին միջնորդությունը մերժվել է, հանդես չի գալիս քրեական հետապնդում իրականացնելու մասին խնդրանքով: Հոդվածում վերլուծության են ենթարկվում նման իրավիճակներում քրեական հետապնդման իրականացման հնարավոր բացասական հետևանքները և առաջարկվում համապատասխան լուծումներ:

Միաժամանակ, հոդվածում քննարկման և վերլուծության են ենթարկվել օտարերկրյա պետության իրավասու մարմինների կողմից փոխանցված վարույթներով գործնականում առաջացող խնդիրները, հստակ ուրվագծվել են այդ խնդիրների առաջացման պատճառները, որոնց հիման վրա հեղինակը ներկայացրել է համապատասխան օրենսդրական փոփոխություններ կատարելու առաջարկներ:

Հիմնաբառեր- հանձնման մասին միջնորդություն, քրեական հետապնդում, հետախուզվող, միջազգային սկզբունք, յուրիսդիկցիա, միջազգային պայմանագիր, կոնվենցիա, քրեական վարույթ նախաձեռնել, հետապնդման ժամկետ և այլն:

Ներածություն

Aut dedere aut judicare (extradite or prosecute - հանձնիր կամ դատիր) հանրահայտ սկզբունքը քննարկման առարկա է դարձել տեսաբանների կողմից դեռևս

¹ Հոդվածը ներկայացվել է 05.12.2023 թ. և գրախոսվել է 05.12.2023 թ.:

վաղ ժամանակվանից: Թեև իրավաբանական գրականության մեջ վերոնշյալ սկզբունքը միջազգային համագործակցության շրջանակներում դիտարկելու վերաբերյալ կարծիքները նույնական չեն՝ նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ հեղինակների մի մասի կարծիքով քրեական գործերով միջազգային համագործակցությունը բաղկացած է՝ 1) քրեական գործերով իրավական օգնությունից, 2) հետախուզվող անձանց հանձնումից, 3) պատժի հետագա կրման նպատակով դատապարտյալների փոխանցումից, մեր կարծիքով, միջազգային համագործակցության շրջանակներում պետք է դիտարկել նաև քրեական վարույթների փոխանցումը, ինչը որոշ չափով վերոնշյալ սկզբունքի իրացման եղանակներից է²:

Քրեական վարույթների փոխանցումը, որը, ինչպես արդեն նշվեց, «Հանձնիր կամ դատիր» սկզբունքի արտահայտման ձևերից մեկն է, միջազգային համագործակցության շրջանակներում դիտարկելը արդարացված է նաև այնքանով, որ այն ուղղակիորեն կապված է հանձնման ինստիտուտի հետ: Անձի հանձնումը բացառող հանգամանքների դեպքում պատժի անխուսափելիությունը հանգեցնում է քրեական վարույթի փոխանցման: Այսինքն, վերոնշյալ երկու ինստիտուտները մեկը մյուսի տրամաբանական շարունակությունն են, իսկ թե որքանով է քննարկման ենթակա ինստիտուտը արդյունավետ գործում, որ դեպքերում այն պետք է դիտարկվի որպես հանձնման միջնորդության մերժման պարտադիր հետևանք և ինչ խնդիրներ են առկա քննարկվող ինստիտուտի կիրառման արդյունքում, կքննարկենք ստորև:

Քրեական վարույթի փոխանցումը որպես հանձնումը մերժելու հետևանք. հիմնախնդիրներն ըստ ՀՀ օրենսդրության

Պետության ինքնիշխանությունն ու իրավահավասարությունը միջազգային իրավունքի հիմնաքարային սկզբունքներից են, որոնք ամրագրված են նաև Միավորված ազգերի կազմակերպության կանոնադրության մեջ: Դրանք ծառայում են յուրաքանչյուր պետությանը միջամտությունից պաշտպանելու համար: Իրավագորությունը (jurisdiction) գործիք է, որը օգնում է պետությանը սպահովել իր ինքնիշխանությունը: Գոյություն ունեն իրավագործության (յուրիսդիկցիայի) տեսակներ³, որոնցից մեկը հենց ունիվերսալ իրավագործությունն (յուրիսդիկցիան) է:

Ունիվերսալ յուրիսդիկցիան յուրաքանչյուր պետության դատարանին վերապահված քրեական հետապնդման իրականացման կարողությունն է տվյալ պետության տարածքից դուրս հանցանք կատարած այն անձանց նկատմամբ, ովքեր տվյալ

² St'u Абдуллоев П. С., «Формирование института передачи уголовного судопроизводства в рамках международного сотрудничества на постсоветском пространстве//ВЕСТН. МОСК. УН-ТА. СЕР. 11. ПРАВО. 2015. № 6, էջ 83:

³ St'u Jovana BLEŠIĆ, Aut dedere aut judicare in international and domestic law, 19.04.2022, էջ 2-ում մասնավորապես նշված են յուրիսդիկցիայի հետևյալ տեսակները՝ տարածքային, ազգային, պաշտպանիչ, պասիվ և ունիվերսալ:

պետության քաղաքացին չեն, հանցանքից տուժած անձը կապված չէ տվյալ պետության հետ, իսկ հանցանքը ուղղված չէ տվյալ պետության ազգային շահերի դեմ (այլ խոսքով՝ քննության իրականացումն է այն հանցագործությունների նկատմամբ, որոնց նկատմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքի գործողությունը չի տարածվում):

Ներկայումս այս կանոնը համարվում է միջազգային իրավունքի սկզբունք, բացի այդ, այն արտացոլված է նաև մի շարք միջազգային պայմանագրերում, ազգային օրենսդրություններում և դատական պրակտիկայում՝ կապված ինչպես միջազգային հանցագործությունների (ցեղասպանություն, մարդկության դեմ ուղղված հանցագործություններ և պատերազմական հանցագործություններ), այնպես էլ ազգային օրենսդրությամբ նախատեսված հանցագործությունների (սպանություն, առևանգում, ավազակային հարձակում և այլն) հետ⁴:

«Հանձնիր կամ դատիր» սկզբունքը ունի խոր արմատներ: Դրա հիմնական էությունը այն անձանց քրեական պատասխանատվության ենթարկելու մեջ է, որոնց հանձնումն հայցող օտարերկրյա պետությանը ինչ-ինչ պատճառներով հնարավոր չէ իրականացնել:

Անձին քրեական հետապնդման ենթարկելը օտարերկրյա պետության միջնորդության հիման վրա առաջին անգամ իր արտահայտությունն է գտել Հյուգո Հրոցիոսի «Պատերազմի և խաղաղության իրավունք» (1625 թ.) աշխատության մեջ, որն ուներ հետևյալ արտահայտությունը՝ «aud dedere aut punire» - հանձնիր կամ ինքդ պատժիր: Իհարկե, պետք է նկատի ունենալ, որ սկզբունքի կիրառությունը սահմանափակվում էր այնպիսի հանցագործություններով, որոնք ինչ-որ կերպով վնաս էին պատճառում մարդկությանը, և որոնք ներկայումս ընդունված է անվանել միջազգային հանցագործություններ⁵: Վերջինս պնդում էր, որ ընդհանուր պարտավորություն է հանձնել կամ պատժել անձին բոլոր հանցագործությունների դեպքում, որոնց արդյունքում մեկ այլ պետություն վնաս է կրել: Վերոնշյալ երևույթը Հրոցիոսը բնութագրում էր որպես իրավունք, որը պատկանում է պետությանը՝ պատժելու հանցագործին, որի իրագործմանը որևէ պետություն չի կարող միջամտել: Մեր օրերում սկզբունքը կիրառվում է քրեական հետապնդման ենթարկելու՝ «aud dedere aut judicare» և ոչ թե պատժելու կոնստիտուտում⁶ 21.05.2022 թ.՝ նկատի ունենալով անմեղության կանխավարկածը, որը պատկանում է յուրաքանչյուր անձի:

Քննարկվող սկզբունքի պայմաններում պետությունները չեն կարող ապահով պայմաններ ստեղծել որոշակի կատեգորիայի հանցանք կատարած անձանց համար և ստիպված են կիրառել իրենց յուրիսդիկցիան (որը ենթադրում է ունի-

⁴ St' u International Law Commission, The Obligation to extradite or prosecute, Amnesty International, Publication, 2009, էջ 8:

⁵ St' u M. Plachta, “Aut Dedere Aut Judicare: An Overview of the Modes of Implementation and Approaches”, Maastricht Journal of European and Comparative Law, 6 (4), 1999, էջ 331:

⁶ St' u Stoyan P., The obligation aut dedere aut judicare (‘extradite or prosecute’) in international law: scope, content, sources and applicability of the obligation ‘extradite or prosecute’ by, 2016 թ., էջ 16:

վերսալ յուրիսդիկցիայի կիրառում) համապատասխան կատեգորիայի հանցանք կատարելու մեջ կասկածվող անձանց նկատմամբ, կամ հանձնել անձին այն պետությանը, որը կարող է և ցանկություն ունի քրեական հետապնդում իրականացնել նշված անձանց նկատմամբ⁷, կամ փոխանցել անձին միջազգային դատարան⁸:

Ինչպես արդեն նշվել է, քննարկվող սկզբունքն իր ամրագրումն է գտել մի շարք միջազգային պայմանագրերում, որոնց անդամակցում է նաև ՀՀ-ն:

«Խոշտանգումների և այլ դաժան, անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի ու պատժի դեմ» 1984 թ. կոնվենցիան, որը ՀՀ-ի համար ուժի մեջ է մտնել 1993 թվականից, մասնավորապես սահմանում է, որ պետությունը, որը հրաժարվում է իրականացնել այլ պետության տարածքում Կոնվենցիայի համապատասխան հոդվածներով նախատեսված հանցանքներ կատարած անձի հանձնումը, պարտավորվում է այդ անձի վերաբերյալ գործը հանձնել իր իրավասու մարմիններին վերջինիս նկատմամբ քրեական հետապնդում իրականացնելու նպատակով⁹:

Համանման կարգավորումներ են նախատեսված նաև «Ահաբեկչության արգելման մասին» 1997 թ. եվրոպական կոնվենցիայի 7-րդ հոդվածով (ՀՀ-ի համար ուժի մեջ է մտել 2004 թվականին), «Ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ» 1999 թ. կոնվենցիայի 9-րդ հոդվածով (ՀՀ-ի համար ուժի մեջ է մտել 2004 թվականից):

ՄԱԿ-ի «Անդրազգային կազմակերպված հանցավորության դեմ» 1957 թ. կոնվենցիայի 16-րդ հոդվածի 10-րդ մասը ունի հետևյալ բովանդակությունը. «Մասնակից պետությունը, որի տարածքում է գտնվում հանցագործության կատարման մեջ կասկածվող անձը, եթե այդ անձին չի հանձնում այն հանցագործության կապակցությամբ, որի նկատմամբ սույն հոդվածը չի կիրառվում միայն այն բանի հիման վրա, որ նա հանդիսանում է նրա քաղաքացիներից մեկը, **պարտավոր է, հանձնում հայցող Մասնակից պետության խնդրանքով**, առանց չարդարացված ուշացումների, գործը փոխանցել իր իրավասու մարմիններին՝ հետապնդման նպատակով: Այդ մարմիններն ընդունում են իրենց որոշումը և վարույթն իրականացնում են նույն կարգով, ինչ այդ Մասնակից պետության ներքին օրենսդրության համաձայն ցանկացած վտանգավոր բնույթի այլ հանցագործության դեպքում»:

ՄԱԿ-ի «Թմրամիջոցների և հոգեմետ նյութերի ապօրինի շրջանառության դեմ պայքարի մասին» 1988 թ. կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 9-րդ մասի «բ»

⁷ Տե՛ս International Law Commission, The Obligation to extradite or prosecute, Amnesty International, Publication, 2009, էջ 8:

⁸ Տե՛ս նույն տեղում: Հատկանշական է, որ հանցանք կատարած անձին միջազգային դատարանին հանձնելը, որպես «հանձնիր կամ դատիր» սկզբունքի ապահովման եղանակ, ձևավորվել է ավելի ուշ, երբ հիմնադրվել է միջազգային դատարանը, և պետությունները եկել են այն եզրահանգման, որ հանցանք կատարած անձին միջազգային դատարանին հանձնելով՝ վերջինները թույլ չեն տալիս միջազգային սկզբունքի խախտում:

⁹ Տե՛ս «Խոշտանգումների և այլ դաժան, անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի ու պատժի դեմ» 1984 թ. կոնվենցիայի 7-րդ հոդված:

կետի համաձայն՝ առանց իր ազգային օրենսդրությամբ սահմանված որևէ քրեական իրավագործություն խախտելու, Կողմը, որի տարածքում գտնվում է ենթադրվող օրինախախտը, այն դեպքում, երբ նա օրինախախտին չի հանձնում այդպիսի օրինախախտման նկատմամբ՝ 4-րդ հոդվածի 2-րդ կետի «բ» ենթակետի համաձայն, գործը փոխանցում է իր իրավասու մարմիններին՝ քրեական հետապնդում սկսելու նպատակով, **եթե հայցող Կողմն իր օրինական իրավագործությունը պահպանելու նպատակով չի դիմում մեկ այլ խնդրանքով:**

Քննարկվող հարցի վերաբերյալ տեսական գրականության, ինչպես նաև վերը մեջբերված և այլ կոնվենցիաների ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս եզրահանգել, որ անդրազգային կամ ունիվերսալ հանցագործությունների կատարման մեջ կասկածվող անձանց կամ մեղադրյալներին չհանձնելու դեպքում պետությունները պարտավորվում են իրականացնել վերջիններիս նկատմամբ քրեական հետապնդում: Հատկանշական է, որ որոշ ունիվերսալ հանցագործություններ վերոնշյալ փաստաթղթերում բնորոշվում են որպես ոչ քաղաքական: Հակառակ դեպքում հարց էր առաջանալու, թե ինչպես պետք է վարվեր հայցվող պետությունը, որը, օրինակ, կատարված ցեղասպանությունը դիտարկել որպես քաղաքական հանցագործություն: Այդ պատճառով, հանցագործության ոչ քաղաքական լինելու վերաբերյալ հստակ սահմանումը պարտավորեցնում է պետություններին իրականացնել հանձնելու կամ քրեական հետապնդման ենթարկելու պարտավորությունը:

Վերը ներկայացված դեպքերում, ինչպես արդեն նշվել է, խոսքը անդրազգային հանցագործությունների մասին է, իսկ ինչպե՞ս պետք է վարվել մյուս բոլոր քրեորեն հետապնդելի արարքների կատարման մեջ գտնվող անձանց հետ:

Արդյոք, հանձնումը մերժելը բոլոր դեպքերում պետք է հանգեցի քրեական հետապնդման իրականացման հայցվող պետության կողմից:

Այսպես, օրինակ՝ «Հանձնման մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Հանձնումը պետք է կատարվի այնպիսի հանցագործությունների դեպքում, որոնք հայցող և հայցվող կողմերի օրենքներով պատժվում են ազատազրկմամբ կամ կալանքով՝ **նվազագույնը մեկ տարի կամ ավելի ժամկետով կամ ավելի խիստ պատժով:** Երբ դատապարտման կամ բանտարկության դատավճիռը կամ կալանավորման որոշումը կայացվում է հայցող կողմի տարածքում, ապա նշանակված պատիժը պետք է **լինի 4 ամսից ոչ պակաս:**»:

Տվյալ դեպքում հարց է առաջանում՝ ինչպես պետք է վարվի պետությունը, եթե արարքի համար նախատեսված պատիժը, որի համար անձի հանձնումը պահանջվում է, նվազ է 1 տարուց: Արդյո՞ք նման դեպքերում ստացվում է, որ հայցվող պետությունը ո՛չ հանձնում է, ո՛չ էլ անձին ենթարկում քրեական հետապնդման:

Կարծես թե վերը ներկայացված դատողությունը հիմնավորվում է նաև Կոն-

վենցիայի նույն հոդվածի 3-րդ մասի կարգավորմամբ, համաձայն որի՝ «Յուրաքանչյուր Պայմանավորվող կողմ, որի օրենքով նախատեսված չէ հանձնում սույն հոդվածի առաջին կետում նշված որոշակի հանցագործությունների համար, կարող է նման դեպքերում այդպիսի հանցագործությունները բացառել սույն Կոնվենցիայի կիրառման շրջանակներից»:

Վերը ներկայացվածի համատեքստում տեղին է քննարկման առարկա դարձնել 2021 թվականին ընդունված ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 173-րդ հոդվածի 5-րդ մասը, համաձայն որի՝ միջազգային իրավունքին համապատասխան որևէ անձի հանձնման խնդրանքի մերժումը այդ հանձնման խնդրանքում նշված ենթադրյալ հանցանքի կապակցությամբ քրեական վարույթ նախաձեռնելու առիթ է, եթե այդ անձի և նրան վերագրվող ենթադրյալ արարքի վրա տարածվում է Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի գործողությունը:

Հարկ է նշել, որ վերը մեջբերված կարգավորումը նախատեսված չէր 1998 թվականի քրեական դատավարության օրենսգրքում, չնայած այն հանգամանքին, որ թե՛ 2003 թվականի ՀՀ քրեական օրենսգիրքը (հոդված 15-ի 3-րդ մաս), թե՛ 2021 թվականին ընդունված քրեական օրենսգիրքը (հոդված 12-ի 3-րդ մաս) նախատեսել են ունիվերսալ յուրիսդիկցիայի հնարավորություն:

Նման կարգավորման առկայության պայմաններում հարց է առաջանում՝ արդյո՞ք վերոնշյալ կարգավորումը վերաբերում է վարույթի նախաձեռնմանը բոլոր դեպքերում, երբ հանձնումը չի իրականացվում, թե՛ շարունակում է գործել միայն միջազգային հանցագործությունների նկատմամբ:

Հոդվածի բովանդակության վերլուծությունից ստացվում է, որ քրեական վարույթ պետք է նախաձեռնվի բոլոր դեպքերում, երբ ՀՀ քրեական օրենսգիրքը տարածվում է տվյալ անձի և վերջինիս արարքի նկատմամբ, անկախ այն հանգամանքից, թե հետախուզում հայտարարած պետությունը հանդես է եկել քրեական հետապնդման ենթարկելու միջնորդությամբ, թե ոչ:

Քրեական վարույթի փոխանցման և քրեական հետապնդման իրականացման միջնորդությամբ հանդես գալու հնարավորություն նախատեսված է ինչպես Մինսկի, Քիշնևի, այնպես էլ «Քրեական վարույթների փոխանցման մասին» 1972թ. եվրոպական կոնվենցիայով:

Այսպես՝ վերոնշյալ կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է «Պայմանավորվող պետությանը բացառապես սույն հոդվածի 1-ին¹⁰ կետով վերապահված իրավասությունը կարող է իրականացվել միայն մեկ այլ Պայմանա-

¹⁰ Տե՛ս Քրեական վարույթների փոխանցման մասին եվրոպական կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ Սույն Կոնվենցիայի կիրառման նպատակով ցանկացած Պայմանավորվող պետություն, իր քրեական օրենքին համապատասխան, իրավասու է հետապնդում իրականացնելու ցանկացած հանցագործության առնչությամբ, որի նկատմամբ կիրառելի է մեկ այլ Պայմանավորվող պետության քրեական օրենքը:

վորվող պետության ներկայացրած՝ վարույթ իրականացնելու մասին **խնդրանքի հիման վրա»:**

Մինսկի կոնվենցիայի 72-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ Յուրաքանչյուր Պայմանավորվող կողմ պարտավորվում է **մյուս Պայմանավորվող կողմի հանձնարարությամբ**, իր օրենսդրությանը համապատասխան, քրեական հետապնդում իրականացնել սեփական քաղաքացիների նկատմամբ, որոնք կասկածվում են հարցնող Պայմանավորվող կողմի տարածքում հանցագործություն կատարելու մեջ:

Համանման կարգավորում է նախատեսված նաև Քիչնևի կոնվենցիայի 91-րդ հոդվածի 1-ին մասով:

Հատկանշական է, որ մեջբերված բոլոր կարգավորումներում նախատեսված է հայցող կողմի խնդրանքի կամ հանձնարարության առկայության պարտադիր բնույթը: Բանն այն է, որ նման պահանջի առկայությունը պատահական չէ: Չէ՞ որ հայցող կողմը, խնդրելով քրեական հետապնդում իրականացնել իր տարածքում հանցանք կատարած անձի նկատմամբ, դրանով իսկ զիջում է քրեական հետապնդման իրականացման իր իրավագործությունը (յուրիսդիկցիան) հայցող պետությանը (ուղարկում է քրեական գործ), որն էլ իր հերթին ունի համապատասխան հետևանքներ այն անձի համար, ում հանձնումը չի իրականացվել: Դա նշանակում է, որ հայցվող պետության կողմից իրականացված քրեական հետապնդումը և դրա արդյունքում վերջնական որոշման կայացումը պարտադիր բնույթ ունի հայցող պետության համար, որն էլ իր հերթին պետք է հանգեցնի հայցող պետությունում տվյալ անձի համար բոլոր իրավական հետևանքների, այդ թվում՝ հետախուզման դադարեցման:

Հակառակ դեպքում, եթե առաջնորդվենք քրեական դատավարության օրենսգրքի 173-րդ հոդվածի 5-րդ մասի կարգավորումներով, ստացվում է՝ անկախ այն հանգամանքից՝ առկա է նման միջնորդություն/խնդրանք, թե ոչ, ՀՀ իրավատու մարմինները պետք է նախաձեռնեն վարույթ, իրականացնեն քրեական հետապնդում և կայացնեն վերջնական որոշում, և տվյալ դեպքում հարց է առաջանում, թե նշված վերջնական որոշումը ի՞նչ նշանակություն կունենա տվյալ հայցող պետության համար, արդյոք այն կընդունվի՞ տվյալ պետության կողմից, չէ որ, եթե վերջինս հանդես չի եկել համապատասխան միջնորդությամբ, իր մոտ շարունակում է առկա լինել հետախուզվող անձի նկատմամբ քրեական գործ/վարույթ, արդյոք այդ պայմաններում ՀՀ-ի կողմից կայացված վերջնական որոշումը պարտադիր է տվյալ պետության համար, և վերջինս կարող է այդ որոշման հիման վրա իր մոտ կարճել քրեական գործը և դադարեցնել անձի նկատմամբ քրեական հետապնդումը իր բոլոր իրավական հետևանքներով: Կարծում ենք, քրեական հետապնդման իրականացման խնդրանքի բացակայության դեպքում նման հետևանքներ հայցող պետությունից ակնկալելը ոչնչով արդարացված չէ: Միգուցե, հայցող պետությունը ցանկություն չունի զիջել իր յուրիսդիկցիան մեկ

այլ պետության և պատրաստ է սպասել այնքան ժամանակ, մինչև հետախուզվող անձը կհայտնաբերվի մեկ այլ պետությունում, որը պատրաստ կլինի հանձնել վերջինիս հետախուզում հայտարարած պետությանը:

Նման կարգավորումը իրականում վտանգավոր հետևանքներ կարող է առաջացնել նաև հետախուզվող անձի համար, որի հանձնումը մերժվել է, սակայն առանց հայցող պետության խնդրանքի՝ վերջինիս նկատմամբ իրականացվել է քրեական հետապնդում: Թեև տվյալ դեպքում կարող է առկա լինել այն տեսակետը, որ ՀՀ-ի կողմից իրականացված քրեական հետապնդումը պետք է պարտադիր հաշվի առնվի հայցող պետության կողմից, քանի որ կիսախտվի կրկին դատվելու անթույլատրելիության միջազգային սկզբունքը: Սակայն տվյալ դեպքում, մեր կարծիքով, առաջանում է երկու հիմնաքարային սկզբունքների՝ կրկին դատվելու անթույլատրելիության և պետության իրավասության բախում, որի պարագայում հետախուզվող անձը չի կարող երաշխավորված լինել, որ ստեղծած իրավիճակը բոլոր դեպքերում կմեկնաբանվի հոգուտ իրեն և չի առաջացնի բացասական հետևանքներ:

Վերոնշյալից բացի, հարկ է նշել, որ մի շարք եվրոպական պետություններ առհասարակ չեն վավերացրել «Քրեական վարույթների փոխանցման մասին» վերը նշված եվրոպական կոնվենցիան, իսկ Մինսկի և Քիշնևի կոնվենցիաների մեջբերված հոդվածներում խոսքը հայցվող պետության սեփական քաղաքացիների նկատմամբ քրեական հետապնդման իրականացման մասին է: Այսինքն՝ մեջբերվածից կարելի է ենթադրել, որ համապատասխան պետությունները պատրաստ չեն զիջել իրենց իրավասությունը, հատկապես երբ խոսքը գնում է սովորական հանցագործությունների մասին:

Ի հիմնավորումն վերը նշվածի՝ ցանկանում ենք քննարկել նաև «Քրեական գործերով իրավական օգնության մասին» 1959 թ. եվրոպական կոնվենցիան, որի 21-րդ հոդվածը հնարավորություն է նախատեսում իր տարածքում հանցանքի կապակցությամբ հարուցված քրեական գործից ուղարկել դատավարական փաստաթղթեր հայցվող պետությանը, իսկ նույն հոդվածի 2-րդ մասում ամրագրված է, որ Հայցվող կողմը պետք է ծանուցի Հայցող կողմին նման տեղեկության կապակցությամբ ձեռնարկված ցանկացած գործողության մասին և ուղարկի յուրաքանչյուր արձակված դատավճռի պատճենը:

Փաստորեն, նման հնարավորություն նախատեսելով՝ կոնվենցիան չի կարգավորում, թե նշված դատավճռը ինչ իրավական հետևանք պետք է ունենա հայցող պետության համար (չի առաջացնում պետության համար իր իրավասությունից հրաժարվելու պարտականություն), ինչը ևս մեկ անգամ հիմնավորում է, որ այն հայեցողական նշանակություն կարող է ունենալ հայցող պետության համար՝ անձի համար առաջացնելով անբարենպաստ հետևանքներ:

Ուտի, գտնում ենք, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 173-րդ հոդվածի 5-րդ մասի բովանդակությունը պետք է լրացնել «և եթե առկա է քրեական հետապնդման իրականացման մասին խնդրանք» նախատեսությամբ:

Շարունակելով վերլուծությունը՝ ցանկանում ենք անդրադառնալ նաև այն հարցին, թե ինչպես պետք է վարվեն ՀՀ իրավասու մարմինները քրեական հետապնդում իրականացնելու միջնորդությամբ քրեական վարույթը օտարերկրյա պետության կողմից ՀՀ իրավասու մարմիններին փոխանցելու դեպքում:

Տվյալ դեպքում հարց է առաջանում, թե ինչպես պետք է իրականացվի քննությունը, արդյոք փոխանցված վարույթը/գործը հիմք է քրեական վարույթ նախաձեռնելու համար, թե արդեն իսկ փոխանցված վարույթը/գործը պետք է քննիչն ընդունի իր վարույթ և իրականացնի նախաքննություն:

Հարկ է նշել, որ նշված հարցը կարգավորված չէր ինչպես ՀՀ քրեական դատավարության 1998 թ. օրենսգրքում, այնպես էլ շարունակում է մնալ չկարգավորված 2021 թվականին ընդունված օրենսգրքում և օրենքի նախագծում:

Օրինակ՝ «Քրեական գործերով իրավական օգնության մասին» Խորվաթիայի Հանրապետության օրենքի 63-րդ հոդվածը սահմանում է, որ Խորվաթիայի քաղաքացու կամ Խորվաթիայում բնակվող անձի կողմից օտարերկրյա պետության տարածքում կատարված հանցագործության համար օտարերկրյա պետության քրեական հետապնդում իրականացնելու մասին միջնորդությունը քրեական գործի հետ փոխանցվում է իրավասու դատախազին¹¹:

Մերքիայի Հանրապետության «Քրեական գործերով իրավական օգնության մասին» օրենքի 41-րդ հոդվածը սահմանում է, որ հանրային դատախազը օրենքով նախատեսված հիմքերի առկայության դեպքում իրականացնում է քրեական հետապնդում օտարերկրյա պետության տարածքում հանցանք կատարած անձի նկատմամբ:

Նույն օրենքի 42-րդ հոդվածը սահմանում է, որ Մերքիայի Հանրապետության իրավասու մարմիններին պետք է փոխանցվեն քրեական գործի բնօրինակը կամ **հաստատված պատճենը**, իսկ 47-րդ հոդվածի 3-րդ պարբերությամբ սահմանվում է, որ քրեական գործի հարուցումը իրականացվում է Մերքիայի օրենսդրությանը համապատասխան: Հայցող պետության օրենսդրությանը համապատասխան կատարված դատավարական գործողությունները հավասարեցվում են Մերքիայի Հանրապետության օրենսդրությանը համապատասխան կատարված գործողություններին¹²:

Ուկրաինայի քրեական դատավարության օրենսգրքի 598-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Օտարերկրյա պետության կողմից փոխանցված քրեական վարույթի քննությունը սկսվում է նախաքննության փուլից և իրականացվում է սույն օրենսգրքի դրույթներին համապատասխան:

Օտարերկրյա պետության օրենսդրությանը համապատասխան ստացված նյութերում պարունակվող տեղեկությունները կարող են ճանաչվել թույլատրելի

¹¹ Տե՛ս Քրեական գործերով իրավական օգնության մասին Խորվաթիայի Հանրապետության 10.12.2004 թ. օրենքի 63-րդ հոդվածը:

¹² Տե՛ս նույն տեղում, 42-47-րդ հոդվածները:

ապացույց, եթե չեն խախտում Ուկրաինայի սահմանադրությամբ և քրեական դատավարությամբ ամրագրված սկզբունքները և չեն ստացվել մարդու հիմնարար իրավունքների և ազատությունների խախտմամբ»:

Հատկանշական է, որ նույն օրենսգրքի 599-րդ հոդվածը հնարավորություն է տալիս նաև քրեական գործը Ուկրաինայի իրավասու մարմիններից օտարերկրյա պետությանը ուղարկելուց հետո համապատասխան հիմքերի առկայության դեպքում վերսկսել գործի վարույթը (օրինակը չբավարարելով քննության արդյունքներով¹³):

Ղազախստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 598-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ օտարերկրյա պետության տարածքում հանցանք կատարած անձի նկատմամբ *քրեական հետապնդումը շարունակելու* վերաբերյալ օտարերկրյա պետության իրավասու մարմնի միջնորդությունը քննարկում է Ղազախստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազությունը կամ համապատասխան իրավասու դատախազը¹⁴:

Ի տարբերություն վերը ներկայացված կարգավորումների՝ հարկ է նշել, որ Լատվիայի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 723-725-րդ հոդվածների ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ օտարերկրյա պետության կողմից վերջինիս տարածքում հանցանք կատարած անձի նկատմամբ քրեական հետապնդում իրականացնելու միջնորդությունը հիմք է քրեական գործի հարուցման համար¹⁵:

ՌԴ քրեական դատավարության օրենսգրքի 459-րդ հոդվածը նախատեսում է օտարերկրյա պետության կողմից ստացված քրեական հետապնդում իրականացնելու միջնորդության հիման վրա քրեական հետապնդումը շարունակելու և քրեական գործ հարուցելու առանձին կառուցակարգեր:

Մասնավորապես օտարերկրյա պետության տարածքում հանցանք կատարած և ՌԴ վերադարձած ՌԴ քաղաքացու նկատմամբ քրեական հետապնդման մասին միջնորդությունը ստացվելու և բավարարվելու դեպքում, քրեական գործի նախաքննությունը և դատաքննությունը իրականացվում է ՌԴ քրեական դատավարության օրենսգրքին համապատասխան:

Այն դեպքերում, երբ օտարերկրյա պետության տարածքում հանցանք կատարած ՌԴ քաղաքացին վերադառնում է ՌԴ մինչև օտարերկրյա պետությունում քրեական գործի հարուցումը, ապա վերջինիս վերաբերյալ օտարերկրյա պետությունից ստացված նյութերը առիթ են ՌԴ իրավասու մարմինների կողմից քրեական գործի հարուցման համար¹⁶:

¹³ Տե՛ս Ուկրաինայի քրեական դատավարության 13.10.2012 թ. օրենսգրքի 589-599-րդ հոդվածները:

¹⁴ Տե՛ս Ղազախստանի Հանրապետության քրեական դատավարության 04.07.2014 թ. օրենսգրքի 589-րդ հոդված:

¹⁵ Տե՛ս Լատվիայի Հանրապետության քրեական դատավարության 21.06.2007 թ. օրենսգրքի գլուխ 67:

¹⁶ Տե՛ս ՌԴ քրեական դատավարության 18.12.2001 թ. օրենսգրքի 459-րդ հոդված:

Վերը ներկայացված կարգավորումներից կարելի է եզրահանգել, որ քրեական գործի փոխանցման դեպքում հիմնականում գործում է երկու կարգ. մի դեպքում փոխանցված գործը առիթ է քրեական գործի հարուցման համար, իսկ մյուս դեպքում՝ օտարերկրյա պետության կողմից արդեն իսկ հարուցված քրեական գործով քրեական հետապնդումը շարունակելու համար:

Ներկայացված օրինակներում առկա են կարգավորումներ, որոնք հնարավոր են համարում նաև քրեական գործի հաստատված պատճենի ընդունումը, որոշ դեպքերում նախատեսված էր քրեական գործի ստացումը բացառապես սեփական քաղաքացիների նկատմամբ քրեական հետապնդում իրականացնելու նպատակով:

Վերլուծելով ներկայացված դեպքերը՝ «Քրեական գործերով իրավական օգնության մասին» ՀՀ օրենքի Նախագծում առաջարկվում է նախատեսել, որ.

1. օտարերկրյա պետության կողմից քրեական հետապնդում իրականացնելու մասին միջնորդությունը պետք է վերաբերի ՀՀ քաղաքացիներին կամ ՀՀ-ում մշտապես բնակվող անձանց,

2. միջնորդությանը կից ՀՀ իրավասու մարմիններին պետք է ուղարկվի բացառապես քրեական գործի բնօրինակը, իսկ պատճենը ստացվելու դեպքում այն ենթակա լինի վերադարձման՝ բնօրինակը ուղարկելու առաջարկով: Նման կարգավորման նախատեսումը կարևոր է այնքանով, որ քրեական գործի փոխանցման դեպքում՝ հայցող պետությունը կփոխանցի իր յուրիսդիկցիան տվյալ գործի քննության կապակցությամբ, իսկ ՀՀ իրավասու մարմինների կողմից տվյալ գործով կայացված որոշումը կլինի վերջնական, իսկ քննության արդյունքներով բավարարված չլինելու դեպքում հայցող պետությունը չի կարողանա վերսկսել վարույթը,

3. փոխանցված քրեական գործը չպետք է առիթ հանդիսանա քրեական գործի հարուցման համար ՀՀ իրավասու մարմինների կողմից, այլ առաջարկվող կարգավորման համաձայն՝ այն պետք է թարգմանվի և քննիչի կողմից վարույթ ընդունվի, օտարերկրյա պետության իրավասու մարմինների կողմից իրականացված քննության ընթացքում ստացված ապացույցները պետք է համարվեն թույլատրելի և ունենան նույն ուժը, ինչ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսդրության համաձայն ստացված ապացույցները, եթե դրանք չեն ստացվել մարդու և քաղաքացու սահմանադրական իրավունքների և ազատությունների ոտնահարմամբ կամ քրեական վարույթի սկզբունքների խախտմամբ: Եթե փոխանցված վարույթով կատարված ապացուցողական գործողությունների արդյունքում ձեռք բերված ապացույցները չդիտվեն որպես թույլատրելի, ապա իմաստագրվում է վարույթը փոխանցելու ինստիտուտի նախատեսումը: Բացի այդ, կարծում ենք, որ առաջարկվող կարգավորումը համապատասխանում է նաև ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի տրամաբանությանը, որի 4-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ ապացույցի թույլատրելիությունը որոշվում է այն ձեռք բերելու պահին գործող օրենքով:

Հարկ է նշել նաև, որ քրեական վարույթների փոխանցման դրույթներ նախատեսող կոնվենցիաները, սահմանելով վարույթի փոխանցման հնարավորությունը, չեն մանրամասնում, թե ինչ կարգով պետք է շարունակվի փոխանցված վարույթով քննությունը համապատասխան պետությունում՝ դրանով իսկ տվյալ հարցի կարգավորումը թողնելով յուրաքանչյուր պետության օրենսդրությանը: Հաշվի առնելով նաև այն հանգամանքը, որ թե՛ նախկին և թե՛ գործող քրեական դատավարության օրենսգրքերով նախատեսված չէ և չի եղել օտարերկրյա պետության իրավասու մարմինների կողմից ձեռք բերված ապացույցների «վերիֆիկացման» պահանջ՝ ուստի գտնում ենք, որ փոխանցված վարույթի դեպքում բացակայում է դրա հիման վրա վարույթ նախաձեռնելու և արդեն իսկ կատարված ապացուցողական գործողությունները կրկին կատարելու անհրաժեշտությունը:

Հաջորդ հարցը, որ կցանկանայինք քննարկել փոխանցված քրեական գործով իրականացվող քննության կապակցությամբ, վերաբերում է քրեական հետապնդման ժամկետների հաշվարկին:

1998 թվականին ընդունված օրենսգրքի կարգավորումների պայմաններում փոխանցված քրեական գործը կոնվենցիայով նախատեսված պահանջներին բավարարելու դեպքում¹⁷, ըստ էության, խնդիրներ չէր առաջացնում ժամկետների առումով, սակայն հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ 2021 թվականին ընդունված քրեական դատավարության օրենսդրությամբ նախատեսված են քրեական հետապնդման ժամկետներ՝ կախված կատարված հանցագործության ծանրությունից, հարց է առաջանում, փոխանցված գործի պարագայում ո՞ր պահից պետք է հաշվել քրեական հետապնդման ժամկետները՝ օտարերկրյա պետության իրավասու մարմինների կողմից մեղադրյալին մեղադրանքը ներկայացնելով, թե՛ ՀՀ իրավասու մարմինների կողմից վերջինիս մեղադրանքը ՀՀ օրենսդրությանը համապատասխանեցնելու և նոր մեղադրանք առաջադրելու պահից:

Նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ քննարկվող հարցի կապակցությամբ տվյալ պահին առկա չեն պրակտիկ դեպքեր, որոնք հնարավորություն կտային եզրակացնելու, թե որ ուղղությամբ է ընթանում դատական պրակտիկան՝ կարծում ենք, հետագայում նման խնդիրներից խուսափելու նպատակով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում պետք է նախատեսել հետևյալ կարգավորումը՝

¹⁷ Տե՛ս Քիչնևի կոնվենցիայի 92-րդ հոդվածի 2-րդ մասը, համաձայն որի՝ Հայցող Պայմանավորվող կողմի հարուցած քրեական գործ ուղարկելու դեպքում այդ գործով քննությունը հայցվող Պայմանավորվող կողմի կողմից շարունակվում է նրա ներպետական օրենսդրության համապատասխան: Նախքան քրեական հետապնդում իրականացնելու վերաբերյալ հանձնարարությունն ուղարկելը հայցող Պայմանավորվող կողմը լուծում է քննության, մեղադրյալներին կալանքի տակ պահելու և գործով վարույթ վերսկսելու ժամկետների երկարացման վերաբերյալ հարցը:

Օտարերկրյա պետության կողմից փոխանցված և վարույթ ընդունված քրեական գործով ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված քրեական հետապնդման ժամկետները սկսում են հոսել մեղադրյալին առաջադրված մեղադրանքը ՀՀ օրենսդրությամբ համապատասխանեցնելու և վերջինիս նոր մեղադրանք ներկայացնելու պահից:

Նախ, հարկ է նշել, որ քրեական հետապնդում իրականացնելու մասին որոշումը ողջ դատավարության կենտրոնական փաստաթուղթն է, որը կանխորոշում է գործի հետագա ընթացքը, հետևաբար այն պետք է կազմված լինի ՀՀ քրեադատավարական օրենսդրությանը համապատասխան և ապահովի նաև անձի համար իրեն ներկայացված մեղադրանքի որոշակիությունը՝ դրանով իսկ ապահովելով վերջինիս պաշտպանության իրավունքը:

Վերոգրյալից բացի, փոխանցված վարույթը ենթադրում է նաև քրեական գործի թարգմանություն և, ինչպես նշվեց, համապատասխանեցում ՀՀ օրենսդրությանը, որը պահանջում է ողջամիտ ժամկետ: 2021 թվականին ընդունված քրեական դատավարության օրենսգրքով ամրագրված քրեական հետապնդման ժամկետների պարագայում օտարերկրյա պետությունից ստացված քրեական գործերի դեպքում այդ ժամկետը կա՛մ արդեն իսկ լրացած է լինելու, կա՛մ մոտ է լինելու լրանալուն, հետևաբար, օտարերկրյա պետության իրավասու մարմինների կողմից մեղադրյալին առաջադրված մեղադրանքի պահից ժամկետը հաշվարկելու դեպքում անհնարին է լինելու իրականացնել միջազգային պայմանագրերով ստանձնած պարտավորությունները:

Հետևաբար, օրենսդրությամբ չպետք է նախատեսված լինեն այնպիսի կարգավորումներ, ինչպիսիք անհնար կարող են դարձնել միջազգային պայմանագրերի կատարումը:

Վերջին հարցը, որը կցանկանայինք քննարկել սույն պարագրաֆի շրջանակներում, վերաբերում է ՀՀ իրավասու մարմիններին փոխանցված գործը օտարերկրյա պետությանը վերադարձնելու հնարավորությանը:

Քրեական վարույթների փոխանցման մասին եվրոպական կոնվենցիայի ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ հայցող պետության կողմից քրեական գործը կարող է փոխանցվել հայցվող պետությանը որոշակի հիմքերի ամկայության դեպքում: Որպես այդպիսիք կարելի է նշել, օրինակ, կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հետևյալ հիմքերը՝

- ա) եթե կասկածվող անձը մշտապես բնակվում է հայցվող Պետությունում,
- բ) եթե կասկածվող անձը հայցվող Պետության քաղաքացի է կամ ծագումով հայցվող Պետությունից է,
- գ) եթե կասկածվող անձը հայցվող Պետությունում կրում է կամ կրելու է պատիժ ազատազրկման ձևով,
- դ) եթե հայցվող Պետությունում տվյալ կասկածվող անձի նկատմամբ իրականացվում է վարույթ նույն կամ այլ հանցագործությունների կապակցությամբ,
- ե) եթե գտնում է, որ վարույթի փոխանցումը բխում է ճշմարտությունը բա-

ցահայտելու շահերից և, մասնավորապես, որ ապացույցի կարևորագույն տարրերը հայցվող Պետությունում են,

գ) եթե գտնում է, որ հայցվող Պետության կողմից դատավճիռն ի կատար անվելու դեպքում դրա իրականացումը կբարելավի դատապարտյալի սոցիալական վերականգնման հնարավորությունները,

ե) եթե գտնում է, որ չի կարող ապահովվել կասկածվող անձի ներկայությունը հայցող Պետությունում իրականացվող դատաքննությանը, և որ կարող է ապահովվել նրա ներկայությունը դատաքննությանը հայցվող Պետությունում,

ը) եթե գտնում է, որ հնարավոր դատավճիռը կայացնելու դեպքում այն ի կատար չի անվի նույնիսկ հանձնման մասին խնդրանք ներկայացնելու դեպքում, բայց գտնում է, որ հայցվող Պետությունը կարող է դա անել:

Մեջբերված, ինչպես նաև կոնվենցիայով նախատեսված այլ հիմքերի ուսումնասիրությունից ակնհայտ է, որ կոնվենցիան նախատեսում է քրեական գործի փոխանցման հնարավորությունը այն դեպքում, երբ առկա է «կապ» այդ պետության, հանցանքը կատարած անձի և տվյալ քրեական գործի միջև: Այսինքն՝ քրեական գործի փոխանցման նպատակը, ըստ էության, արդյունավետ քննության իրականացումն է, չնայած որ այս տեսակետի վերաբերյալ իրավաբանական գրականության մեջ առկա են տարբեր կարծիքներ¹⁸:

Ըստ էության, տվյալ հարցի վերաբերյալ քննարկումները բաժանվում են երկու խմբի: Մի մասի կարծիքով՝ քրեական վարույթի փոխանցմամբ ապահովվում է պատժի անխուսափելիության սկզբունքը, իսկ մյուս մասը հիմնականում բարձրացնում է այն հարցը, թե որքանով արդյունավետ կարող է իրականացվել մի գործի քննությունը այն պետության իրավասու մարմինների կողմից, որի տարածքում տվյալ հանցագործությունը չի կատարվել, վկաները և տուժողները չեն գտնվում նրա տարածքում և այլն:

Հարկ է նշել, որ երկրորդ կարծիքի հեղինակների մտահոգություններն արդարացված են: Պրակտիկայում շատ հաճախ հանդիպում են դեպքեր, երբ փոխանցված վարույթով իրականացված քննության շրջանակներում մեղադրյալի մասնակցությունն ապացուցված չլինելու արդյունքում՝ սպառելով նոր ապացույցներ ձեռք բերելու բոլոր հնարավորությունները, վերջինիս նկատմամբ կայացվում է քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշում: Հարց է առաջանում՝ տվյալ դեպքում ի՞նչ պետք է անել փոխանցված քրեական գործի հետ: Ինչպես արդեն նշվել է վերևում, գործի փոխանցման հիմքը կապն է տվյալ պետության և հանցանք կատարած անձի միջև, սակայն անձի նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեպքում, ըստ էության, քրեական գործը պահել հայցվող պետության իրավասու մարմինների վարույթում իմաստա-

¹⁸ Stéphanie Anne-Sophie Massa, Bridging the legal gap, The International Initiative for Opening Negotiations on a Multilateral Treaty for Mutual Legal Assistance and Extradition in the Domestic Prosecution of Atrocity Crimes, Cambridge University Press 2017, էջ 4:

գրկվում է և հաշվի առնելով կոնվենցիայի դրույթները՝ ենթադրվում է, որ գործը ենթակա է վերադարձման հայցող պետության:

Սակայն այս իրավիճակը ևս առաջ է բերում մի շարք խնդիրներ: Մասնավորապես ո՛չ միջազգային պայմանագրերով, ո՛չ օտարերկրյա պետությունների օրենսդրություններով կարգավորված չէ այն հարցը, թե քրեական գործը վերադարձվելու դեպքում ինչ իրավական արժեք ունի հայցվող պետության կողմից անձի նկատմամբ կայացված քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ որոշումը, արդյո՞ք այն պարտադիր է հայցող պետության համար: Պրակտիկան ցույց է տալիս, որ տվյալ որոշումը ոչ մի հետևանք չի ունենում հայցող պետության համար և անձի նկատմամբ շարունակվում է գործել հայցող պետության կողմից հայտարարված հետախուզումը:

Վերոնշյալը հաշվի առնելով՝ առաջարկվում է «Քրեական դատավարության օրենսդրությամբ նախատեսել դրույթ, որի համաձայն՝ փոխանցված քրեական վարույթով մեղադրյալի նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու և քրեական վարույթը հայցող պետությանը վերադարձնելու դեպքում անձը պետք է նախազգուշացվի վերջինիս նկատմամբ գործող հետախուզման և «Սահմանը հատելու դեպքում օտարերկրյա պետությունում հայտնաբերվելու և համապատասխան հիմքերի առկայության դեպքում հետախուզում հայտարարած պետությանը հանձնվելու հնարավորության մասին»:

Եզրակացություն

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 173-րդ հոդվածի 5-րդ մասի բովանդակությունը պետք է լրացնել «և եթե առկա է քրեական հետապնդման իրականացման մասին խնդրանք» նախադասությամբ, որը կհստակեցնի հանձնման մասին միջնորդությունը մերժելու դեպքում վարույթ նախաձեռնելու դեպքերը և նվազագույնի կհասցնի նույն անձի նկատմամբ տարբեր պետություններում նույն արարքի կապակցությամբ գուգահեռ քննության իրականացումը:

Փոխանցված վարույթով նոր վարույթ չպետք է նախաձեռնվի, այլ իրականացված քննությունը պետք է շարունակվի:

Օտարերկրյա պետության կողմից փոխանցված և վարույթ ընդունված քրեական գործով ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված քրեական հետապնդման ժամկետների հաշվարկը առաջարկվում է սկսել մեղադրյալին առաջադրված մեղադրանքը ՀՀ օրենսդրությանը համապատասխանեցնելու և վերջինիս նոր մեղադրանք ներկայացնելու պահից:

Քրեական հետապնդումը անձի նկատմամբ դադարեցնելու և գործը հայցող պետությանը վերադարձնելու դեպքում օրենսդրությամբ պետք է նախատեսվի անձին դրա մասին հայտնելու պահանջ:

Գրականության ցանկ (reference list, список литературы)

1. Լատվիայի Հանրապետության քրեական դատավարության 21.06.2007 թ. օրենսգիրք:
Criminal Procedure Code of The Republic of Latvia, 21.06.2007.
2. «Խոշտանգումների և այլ դաժան, անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի ու պատժի դեմ», 1984 թ.:
UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 1984.
3. Ղազախստանի Հանրապետության քրեական դատավարության 04.07.2014 թ. օրենսգիրք:
Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan.
4. Ռուսաստանի Դաշնության քրեական դատավարության 18.12.2001 թ. օրենսգիրք:
Criminal Procedure Code of the Russian Federation.
5. Ուկրաինայի քրեական դատավարության 13.10.2012 թ. օրենսգիրք:
Criminal Procedure Code of Ukraine, 13.10.2012.
6. Քրեական վարույթների փոխանցման մասին եվրոպական կոնվենցիա, 15.05.1972:
European Convention on the Transfer of Proceedings in Criminal Matters, 15.05.1972.
7. Քրեական գործերով իրավական օգնության մասին Խորվաթիայի Հանրապետության 1}10.12.2004 թ.:
Act on Mutual Legal Assistance in Criminal Matters, 10.12.2004
8. Քաղաքացիական, ընտանեկան և քրեական գործերով իրավական օգնության և իրավական հարաբերությունների մասին Քիշնևի կոնվենցիա, 07.10.2002 թ.:
Convention on Legal Aid and Legal Relations in Civil, Family and Criminal Cases, adopted in Kishinev on 07.10.2002
9. Абдуллоев П.С., Формирование института передачи уголовного судопроизводства в рамках международного сотрудничества на постсоветском пространстве. Москва, 2015.
Abdulloev P.S., Formation of the institution of transfer of criminal proceedings within the framework of international cooperation in the post-Soviet space, Moscow 2015.
10. Jovana BLEŠIĆ, Aut dedere aut judicare in international and domestic law, 19.04.2022,
11. International Law Commission, The Obligation to Extradite or Prosecute, Amnesty International, Publication 2009.

12. M. Plachta, “Aut Dedere Aut Judicare: An Overview of the Modes of Implementation and Approaches”, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 6 (4), 1999.
13. Stoyan P. The obligation aut dedere aut judicare (‘extradite or prosecute’) in international law: scope, content, sources and applicability of the obligation ‘extradite or prosecute’ by.
14. (access 20.08.2023)
15. International Law Commission, *The Obligation to Extradite or Prosecute*, Amnesty International, Publication 2009.
16. Anne-Sophie Massa, *Bridging the legal gap, The International Initiative for Opening Negotiations on a Multilateral Treaty for Mutual Legal Assistance and Extradition in the Domestic Prosecution of Atrocity Crimes*, Cambridge University Press:

Gayane Melikyan

Senior Prosecutor of the Department of International Legal Cooperation of the Prosecutor General's Office of the Republic of Armenia, Ph.D. Student of the Department of Criminal Procedure and Criminology of YSU

TRANSFER OF CRIMINAL PROCEEDINGS AS A RESULT OF REFUSAL OF EXTRADITION: MAIN ISSUES UNDER THE LEGISLATION OF RA¹

Abstract

The article is devoted to the problems that arise in the practical application of the well-known principle *Aut dedere aut judicare* “Extradite or Prosecute”. The author, considering the principle under discussion as a logical consequence of the refusal of an extradition request, discusses cases when the state that rejected the extradition request does not apply for criminal liability. The article analyzes the possible negative consequences of criminal prosecution in such situations and proposes appropriate solutions.

At the same time, the problems arising in practice during the transfer of proceedings by the competent authorities of a foreign state have been reviewed and analyzed in the article, the reasons of occurrence of these problems have been clearly identified, on the basis of which the author presented proposals for making relevant legislative changes.

Keywords: extradition request; criminal prosecution; wanted person; international principle; jurisdiction; international treaty; convention; to initiate criminal proceeding;

---

¹ The article was presented on 05.12.2023 and was reviewed on 05.12.2023.

terms of persecution etc.

Гаяне Меликян

*Старший прокурор управления международно-правового сотрудничества
Генеральной прокуратуры Республики Армения, аспирант кафедры
уголовного судопроизводства и криминалистики ЕГУ*

ПЕРЕДАЧА УГОЛОВНОГО ПРОИЗВОДСТВА КАК ПОСЛЕДСТВИЕ ОТКАЗА В ВЫДАЧЕ: ОСНОВНЫЕ ЗАДАЧИ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РА¹

Абстракт

Статья посвящена проблемам, возникающим при практическом применении известного принципа *Aut dedere aut judicare* (extradite or prosecute) «Либо выдай, либо суди». Автор, рассматривая обсуждаемый принцип как логическое последствие отказа в запросе о выдаче, анализирует случаи, когда государство, которым было отказано в запросе о выдаче, не обращается с просьбой о привлечении к уголовной ответственности. В статье анализируются возможные отрицательные последствия уголовного преследования в подобных ситуациях и предлагаются соответствующие решения.

В то же время в статье были рассмотрены и проанализированы проблемы, возникающие на практике при передаче дел компетентными органами иностранного государства, четко обозначены причины возникновения этих проблем, на основании чего автором были представлены предложения о внесении соответствующих законодательных изменений.

Ключевые слова: запрос о выдаче; уголовное преследование; разыскиваемый; международный принцип; юрисдикция; международный договор; конвенция; возбудить уголовное производство; сроки преследования и т. д.

---

¹ Статья была представлена 05.12.2023 и прошла рецензирование 05.12.2023.